

N:o 43.

Ank. till Riksd. kansli den 26 April 1901, kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning af justitieombudsmannens framställning angående ändrade bestämmelser rörande handläggning af lagfarts- och inteckningsärenden.

Uti sin till innevarande Riksdag afgifna embetsberättelse har justitieombudsmannen till behandling upptagit frågan om ändrade bestämmelser rörande handläggning af lagfarts- och inteckningsärenden och i sådant afseende föreslagit, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till de ändrade lagbestämmelser, som kunna finnas erforderliga, för att den häradsrätterna nu tillkommande befattning med lagfarts- och inteckningsärenden må, till beredande af tillräckligt ofta återkommande tillfällen för dessa ärendens handläggning, varda öfverflyttad å häradshöfdingarne.

Den till stöd för förslaget afgifna framställningen är af följande lydelse:

»Det är en gammal klagan i vårt land, att lagskipningen på landet är allt för långsam. Redan i lagkomiténs den 31 mars 1815 afgifna betänkande häfdades behovet af genomgripande förändringar härutinnan. Det dröjde emellertid mera än femtio år, innan något verksamt steg

till afhjelpande af berörda brist i lagskipningen blef taget, hvilket skedde genom utfärdandet af förordningen den 17 maj 1872 angående ändring i vissa fall af gällande bestämmelser om härads ting. Genom nämnda förordning stadgades, dels att i tingslag, som ensamt utgör en domsaga, häradsrätten årligen skall hålla tio allmänna sammanträden, dels ock att, der två tingslag äro till en domsaga förenade, fem sammanträden skola årligen hållas i hvarje tingslag. I de domsagor åter, som bestå af minst tre tingslag, skulle de gamla stadgandena i 1734 års lag fortfarande gälla, så att i dithörande tingslag, såsom förut, skulle hållas tre, två eller ett ting om året. Under den tid af nära trettio år, som efter utfärdandet af 1872 års förordning förflutit, har på lagstiftningens väg intet blifvit åtgjort till obligatoriskt införande af tätare ordinarie sammanträden vid häradsrätterna, hvaremot under samma tid berörda förordning, vanligen genom förening af tingslag, så småningom vunnit en allt mera utsträckt tillämpning. Förhållandena äro i ifrågavarande hänseende för närvarande ganska olikartade i olika delar af landet. Under det att sålunda af Skånes och Blekinges sjutton domsagor alla utom en hvar för sig utgöra allenast ett tingslag, finnes i Norrland icke någon enda domsaga, som omfattar mindre än två tingslag, och de ojemförligt flesta domsagorna i sistnämnda landsdel bestå ännu af minst tre tingslag. Af rikets samtliga domsagor utgöra för närvarande ungefär en tredjedel ett tingslag hvar, och äro tingslagen två i omkring en tredjedel af hela antalet domsagor samt tre eller flera i likaledes omkring en tredjedel af hela antalet.

Det torde alltså vara uppenbart, att den egentliga rättsskipningen å många orter lider synnerligt men deraf, att häradsrätterna ej tillräckligt ofta sammanträda. Emellertid handläggas vid häradsrätterna vissa andra ärenden, som påkalla ännu tätare sammanträden än rättegångsmålen, nemligen vissa ansökningsärenden, deribland i främsta rummet de, som angå lagfart å fång till fast egendom samt inteckning i sådan egendom. Det kan ej gerna anses vara tidsenligt, att ej flera tillfällen erbjuda sig att på landet få dylika löpande ärenden uträttade, än hvad nu är fallet. Affärsverksamheten på landsbygden har, enligt hvad ostridigt torde vara, under de senare årtiondena mycket tilltagit i liflighet. I skilda delar af riket hafva till stort antal uppstått betydande köpingar samt municipal- och stationssamhällen äfvensom i de stora städernas närhet förstäder och s. k. villastäder med liflig samfärdsel, och utvecklingen af handel och industri, byggnadsverksamhet och bankväsen fortgår allt jemt. All denna rörlighet på det ekonomiska området påkallar enligt min uppfattning

oafvisligen en rättelse och en snar rättelse i det missförhållande, som beträffande ordningen för handläggning af lagfarts- och inteckningsärenden ännu råder. I de tingslag, der häradsrätten håller tio allmänna sammanträden om året, förekomma derjemte vanligen två särskilda sammanträden för afslutande af vårtinget och höstetinget, så att de ordinarie sammanträdena tillhopa äro tolf om året. I de tingslag, der fem allmänna sammanträden hållas om året, äro de ordinarie sammanträdena enligt samma grund vanligen sju om året, och i de öfriga domsagorna är, med beräkning, att tingen afslutas på särskilda sammanträden, det årliga antalet ordinarie sammanträden sex, fyra eller undantagsvis två. I vanliga fall måste sålunda den, som å landet vill genom lagfart befästa sin eganderätt till fast egendom eller vill inteckna sin fastighet eller begära dödning af en inteckning deri eller påkalla annan dylik åtgärd, passa på vid något af de högst sju tillfällen under året, då det är honom medgifvet att få så enkla saker uträttade, och derefter måste han vänta en ganska lång tid, innan han kan från domstolen utfå dess expedition i ärendet. Den rättssökande kan i rikets flesta domsagor sålunda få vänta på besked i dylika ärenden åtskilliga månader, efter det han beslutit sig för den enligt sin natur så lätt verkställda åtgärden.

I motiveringen till det förslag rörande ordnandet af lagfarts- och inteckningsväsendet, som den 10 juli 1867 afgafs af dertill förordnade komiterade, framhölls, att arbetsordningen vid häradsrätterna för ifrågavarande ärenden ännu mindre motsvarade tidens kraf än för de egentliga rättegångsmålen; och föreslog komitén, att lagfarts- och inteckningsärenden skulle på landet — med undantag dock för rikets nordligaste provinser — handläggas å en enda för hela domsagan gemensam tingsstad, på bestämd dag en gång i månaden, samt att ifrågavarande ärenden dessemellan ej skulle få förekomma, icke ens å de ordinarie tingen. Vid handläggningen af dessa ärenden skulle enligt komiténs förslag ej behöfva närvara flere än tre nämndemän.

Detta komitéförslag kom emellertid ej till utförande.

Sedermera har nya lagberedningen i sitt den 6 juni 1884 afgifna betänkande angående rättegångsväsendets ombildning föreslagit, att på landet i regeln tjuguett lagtima sammanträden årligen skulle hållas, vid hvilka ifrågavarande ärenden skulle få behandlas. I motiveringen till detta förslag yttrade lagberedningen:

»Den erfarenhet, 1872 års förordning lemnat, torde gifva vid handen, att *tio* allmänna domstolssammanträden äro för den egentliga rättsskip-

ningens behöriga handhavande på landet till fyllest. Landsrättens allmänna sammanträden i domsaga, som utgör en domkrets, kunna därför, hvad *rättegångsmålen* angår, lämpligen bestämmas till berörda antal.

Hvad åter beträffar *ansökningsärendena*, synas deremot den större samfärdsel och den ökade rörlighet i affärlifvet, som numera ega rum jemväl på landet, erfordra, att för handläggningen af dylika ärenden beredas oftare återkommande tillfällen. I följd af dessa ärendens enkla beskaffenhet kan sådant ock åstadkommas utan att nämnvärdt hindra eller störa domarens arbete å andra, mera invecklade embetsgöromål. Beredningen har därför föreslagit att förutom ofvanberörda tio allmänna sammanträden, afsedda för mål och ärenden af alla slag, skola årligen hållas *elfva* särskilda sammanträden, på hvilka endast ansökningsärenden må upptagas.

Genom den sålunda förordade anordningen, enligt hvilken *tjuguet* *lagtima sammanträden* årligen komme att hållas af landsrätt, erhåller denna domstol all den tillgänglighet eller permanens, behofvet för närvarande synes kräfva.»

Detta yttrades för sexton år sedan. Med hänsyn till den ekonomiska utveckling, som derefter inom landet försiggått, ega de skäl, som då anfördes till stöd för lagberedningens förslag, nu än större giltighet.

Den reform, som alltså på ifrågavarande område är af nöden, behöfver ej bereda synnerliga svårigheter, utan kan densamma enligt min mening på ett ganska enkelt sätt åstadkommas. I sjelfva verket har i fråga om handläggningen af lagfarts- och inteckningsärenden vid sidan af lagen uppstått en praxis, hvilken innebär en tydlig anvisning, huru reformen bör åvägbringas.

Enligt gällande rätt skola lagfarts- och inteckningsärendena handläggas af häradsrätten, som deri bör fatta besluten. Men i verkligheten tillgår det icke så, utan ombesörjer häradshöfdingen ensam dessa ärenden utan något som helst biträde af nämnden. Sina beslut i ärendena fattar häradshöfdingen i allmänhet icke på tingen, så vidt det ej är fråga om alldeles klara åtgärder, såsom t. ex. förnyelser eller dödningar af inteckningar. Den granskning, han i domstolen är i tillfälle att göra af de företedda ansökningshandlingarna, är nemligen icke tillräcklig för ett pålitligt afgörande af ärendena, och ett väsentligt skäl för häradshöfdingen att ej genast meddela besluten förefinnes i den omständigheten, att han ej på tingen medför fastighetsböckerna och sålunda ej kan veta, om hinder enligt desamma möta för bifall till ansökningarna. Det är alltså praxis, att i lagfarts- och inteckningsärenden häradshöfdingen beslutar och att

han gör detta efter tinget i sitt hem, men i prokollet skrifer han, att häradsrätten fattat beslutet och att detta skett på tinget.

Häradsnämnden är sålunda enligt praxis utesluten från allt inflytande på afgörandet af lagfarts- och inteckningsärendena, och med hänsyn till dessa ärendens beskaffenhet är uppenbart, att ringaste nytta ej kunde vara att förvänta af nämndens deltagande i dem. Handläggningen af ifrågavarande ärenden inskränker sig nemligen i regeln till en enkel registreringsåtgärd, dervid synnerlig noggrannhet är af nöden, men all öfverläggning är fullkomligt öfverflödig, och äfven i de fall, då ärendena äro mera invecklade, är pröfningen af en så formel natur, att nämndens deltagande deri skulle gagna till intet. I ett särskildt fall framträder det onyttiga i nämndens tvungna närvaro vid behandlingen af ärenden af ifrågavarande slag i en nästan löjeväckande dager. Jag menar de ej sällan förekommande tillfällen, då enligt 21 § af inteckningslagen urtima ting eller extra sammanträden hållas för förnyelser af inteckningar, och då sju nämndemän måste sammankallas för att med häradshöfdingen konstatera det enkla förhållandet, att de ifrågakomma inteckningarna ännu ej äro tio år gamla.

Då nämnden, enligt hvad ofvan anförts, faktiskt icke deltagit i behandlingen af dessa ärenden, samt nämndens deltagande i desamma icke kan vara till någon nytta, synes det ligga nära till hands att åstadkomma den i förevarande hänseende behöfliga reformen på det sätt, att häradsrättens befattning med samma ärenden öfverflyttas å häradshöfdingen, hvilken på sitt kansli finge bereda allmänheten tillräckligt ofta återkommande tillfällen att uträtta sina lagfarts- och inteckningsärenden.

I vår senare rättshistoria saknas ej exempel på en dylik öfverflyttning å häradshöfdingen af rättens funktioner. Genom 1862 års konkurslag öfverflyttades sålunda vissa konkursmålen rörande åtgärder från häradsrätterna å häradshöfdingarne, hvilka enligt samma lag, utan att någon olägenhet deraf försports, hafva att ensamme ombesörja åtskilligt af hvad till utredningen af konkurserna hörer. Och i 1896 års lag om hemmansklyfning, egostyckning och jordafsöndring har åt häradshöfdingen uppdragits att för visst fall utan biträde af egodelningsrättens ledamöter fastställa egostyckning. I nya lagberedningen förevar ock, på sätt af dess ofvanberörda betänkande inhämtas, fråga att låta häradshöfdingen utan biträde af nämnd handlägga och afgöra ej blott lagfarts- och inteckningsärenden, utan äfven vissa andra ansökningsärenden, och en ledamot af lagberedningen ville åt häradshöfdingen öfverlåta en sådan befogenhet. På

sätt ofvan sagts, föreslog lagberedningen, att häradsrätten eller den s. k. landsrätten årligen skulle hålla elfva särskilda sammanträden; på hvilka endast ansökningsärenden skulle få upptagas. I fråga om dessa särskilda sammanträden, hvilka benämndes inskrifningsting, var bemälda ledamot skiljaktig från pluralitetens mening, och yttrade han till motivering af sitt förslag, bland annat:

»Hvad särskildt angår *inskrifningstingen*, förekomma dock derjemte andra olikheter emellan beredningens och mitt förslag. Enligt det förra skola ansökningsärenden af alla slag förekomma å omförmälda ting, der rättsnämnd skall deltaga i ärendenas handläggning. Jag deremot anser sådant ting fullt motsvara ändamålet, derest å detsamma få till handläggning förekomma de ärenden, som skola upptagas i lagfarts-, intecknings-, boupptecknings- och afhandlings- samt förlagsprotokollen; och bör enligt mitt förslag tinget förrättas af en ensam domare med biträde allenast af protokollsförare eller annat vittne till rättsförhandlingen. I de ärenden, som sålunda skola å inskrifningstingen förekomma, har domstolen endast att på grund af skriftliga handlingar meddela beslut enligt lag; och mig synes, att, då nämnds deltagande dervid icke kan medföra något gagn, nämnden ej bör besväras att närvara. Då ärenden, som höra till inskrifningsting, förekomma å allmänt ting, är visserligen nämnd närvarande, men det ligger i sjelfva sakens natur, att jemväl i detta fall nämnden vid dylika ärendens handläggning icke gör annan tjänst än bevittnar handläggningen.»

Det borde enligt min mening stadgas i lag, att häradshöfdingen två gånger i hvarje månad, t. ex. den första och den tredje lördagen i månaden eller, om helgdag då inträffar, nästa helgfria dag, skall under vissa timmar på sitt kansli tillhandagå allmänheten med handläggning af lagfarts- och inteckningsärenden. Om berörda två lördagar i månaden bestämdes för handläggningen af dessa ärenden, kunde någon kollision med tingen eller tingssammanträdena ej gerna inträffa. Vidkommande nemligen först de domsagor, i hvilka 1872 års ofvanberörda förordning tillämpas, och der alltså tingssammanträden börja på bestämda måndagar, synes det vara uppenbart, att någon kollision ej bör inträffa i de fall, då ifrågasvarande lördagar äro söckendagar. Och skulle den första eller den tredje lördagen i en månad vara helgdag, samt handläggningen af ifrågasvarande ärenden alltså måste uppskjutas till nästpåföljande söckendag, hvilken i ty fall alltid är en måndag, så inträffar det aldrig, på sätt med lätthet kan konstateras, att på den måndagen skall hållas allmänt tingssamman-

träde. Hvad åter angår de domsagor, i hvilka 1872 års förordning ej vunnit tillämpning, får domaren naturligtvis bestämma tingsterminerna så, att någon kollision af ifrågavarande slag ej må uppkomma. I några få af dessa sistnämnda domsagor förekommer det visserligen, att domaren är ute på tingsturer, som någon gång kanske äro ganska långvariga, men den fordran lärer med fog kunna uppställas, att antingen domaren sjelf eller vikarie för honom bör för allmänheten vara att träffa på kansliet åtminstone en dag hvarannan vecka.

Huruvida det kan anses nödvändigt, att ett rättsvittne vid ifrågavarande handläggning af lagfarts- och inteckningsärenden är tillstädes, synes man med skäl kunna ifrågasätta. Häradshöfdingen ombesörjer redan under nuvarande förhållanden på sitt kansli ganska viktiga ärenden åt der tillstädeskomne rättssökande, utan att något vittne dervid behöfver närvara, och någon olägenhet har deraf ej försports. Embetsverkens registratorer samt andra tjenstemän emottaga ock de allra viktigaste fataliehandlingar, utan att någon kontroll genom annan person å deras åtgöranden härvid förekommer.

Lika viktigt som det är, att allmänheten ofta har tillfällen att anmäla lagfarts- och inteckningsärenden till behandling, lika angeläget är det, att expeditionens utlemnande ej får allt för länge fördröjas. Något hinder borde ej kunna möta därför, att expeditionen i förevarande fall vore tillgänglig fjorton dagar efter handläggningen. Att bestämma en kortare tid synes deremot ej vara att tillråda. Dels kan naturligtvis under stundom på en dag hopa sig ett högst betydligt antal lagfarts- och inteckningsärenden, och dels måste det ej sällan inträffa, att häradshöfdingen med hänsyn till andra viktiga göromål ej får tillfälle att genast egna sin tid åt arbetet med ifrågavarande ärenden.

Skulle för handläggningen af lagfarts- och inteckningsärenden på landet införas den ordning, hvars hufvuddrag här ofvan antydts, skulle deraf följa, förutom den hufvudsakliga fördelen, att de rättssökande finge beqvämare tillgång att få sina ifrågavarande ärenden snabbt uträttade, jemväl andra fördelar. En vinst af reformen vore, att allmänheten finge visshet att två bestämda dagar i hvarje månad kunna träffa häradshöfdingen hemma, en fördel, som kan synas obetydlig, men i sjelfva verket bör skattas ganska högt, särskildt i de domsagor, der häradshöfdingen ofta är på resor till ting och andra embetsförrättningar. Det är nemligen ej oviktigt i synnerhet för långväga rättssökande att på vissa dagar få sina ärenden hos domaren omedelbarligen besörjda.

Jemlikt förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till

fast egendom skall vid ansökning om lagfart fångeshandlingen eller den del deraf, som angår fånet och vilkoren därför, offentligen uppläsas, och jemlikt förordningen angående inteckning i fast egendom af samma dag skall vid ansökning om inteckning den handling, på grund hvaraf inteckning äskas, eller den del deraf, som ligger till grund för ansökningen, offentligen uppläsas. Äfven om dessa stadganden, såsom jag har anledning antaga, i allmänhet icke af häradshöfdingarne efterföljas, egnas emellertid i många domsagor åt tingen rätt mycken tid åt handläggningen af lagfarts- och inteckningsärendena. Ett summariskt omnämmande af ansökningens innehåll med uppgift å namn å ifrågakomna personer och fastigheter torde vara det minsta, hvartill handläggningen i regeln inskränker sig. Men ofta lærer domaren, i syfte att bereda sökanden tillfälle att, såsom ej sällan befinnes nödigt, komplettera handlingarna, företaga en provisorisk granskning af åtkomsthhandlingarna m. m. Ovanligt torde ej vara, att särskildt å den första rättegångsdagen under tinget eller tingsammansträdet flera timmar åtgå till handläggning af allenast lagfarts- och inteckningsärenden, hvarigenom till stor olägenhet och otrefnad för nämnd, åklagare och advokater samt tingsmenighet rättegångsmålen handläggning fördröjes. Följden blifver under stundom, att målen draga ut långt på qvällen eller någon gång till och med in på natten, hvilket uppenbart är till skada för deras behöriga utredning. Till förekommande häraf står det visserligen domaren fritt att öka rättegångsdagarnes antal, men af andra skäl gör han ogera detta. Blefve emellertid den af mig ifrågasatta reformen genomförd, skulle tiden på tingen bättre räcka till för den egentliga rättsskipningen, och kanske till och med rättegångsdagarnes antal vid ett och annat tillfälle kunna minskas.

Några afsevärda olägenheter af reformen skulle, så vidt jag kan förutse, ej uppkomma. Skulle häradshöfdingen på sitt kansli handlägga ifrågavarande ärenden, så inträffade visserligen för många rättssökande, att de finge längre väg till förrättningsstället, än nu är fallet. Många äro nemligen bosatta långt ifrån vederbörande häradshöfdings hemvist, men hafva nära väg till sitt tingsställe. Till afhjelpande af berörda olägenhet kunde emellertid stadgas, att häradshöfdingen, såsom tillföre, vore pliktig att på tingen taga emot ansökningshandlingarna samt jemväl att på begäran der återställa dem tillika med expeditionerna. I öfrigt synes man med skäl kunna påyrka, att i allmänhetens intresse en inskränkning göres i häradshöfdingarnes rättighet att välja bostad hvar som helst inom sina domsagor. I regeln säger det sig sjelft, hvar härads-

höfdingen bör bo, och vanligen bor han också der, men nog inträffar det understundom, att häradshöfdingen väljer sin bostad på en för befolkningen i domsagan obehöfvad ort. Lämpligen synes det därför kunna stadgas, att häradshöfdingen skall hafva sin bostad eller åtminstone sitt kansli på en viss genom öfverordnad myndighets beslut föreskrifven ort inom domsagan, häradshöfdingen emellertid obetaget att söka utverka särskildt tillstånd att bo eller hafva sitt kansli annorstädes, vare sig inom eller utom domsagan.

Tilläfvaturs skall den åsigt framställas, att af den ifrågasatta reformen skulle vållas en för rättssäkerheten menlig inskränkning beträffande publiciteten vid ifrågavarande ärendens behandling. Hvad lagfartsväsendet angår, är för närvarande härutinnan i 17 § af lagfartslagen stadgadt, att domaren å landet i föreskrifven ordning skall insända förteckning å beviljade lagfarter, upptagande fånget och vid köp jemväl köpeskillingen, till Konungens befallningshafvande, som har att ofördröjligen genom tryck kungöra förteckningen. Härtill kommer beträffande såväl lagfarter som inteckningar den publicitet, som åstadkommes genom tingläsningen, dervid nämndemännen äfvensom en och annan bland tingsmenigheten torde kunna antagas hafva sin uppmärksamhet ganska noga fäst å förekommande lagfarts- och inteckningsärenden, i den mån fastigheterna eller kontrahenterna äro af vederbörande åhörare kända. Denna publicitet å tingen skulle genom den ifrågasatta reformen alldeles försvinna. Hvad inteckningsärendena angår, synes mig detta vara snarare en förtjenst hos reformen än en olägenhet af densamma. Man kan nemligen med skäl ifrågasätta, om det är lämpligt eller förenligt med eljest gällande grundsatser beträffande affärskrediten, att fastighetsegares skuldsättning mot realsäkerhet skall ropas ut på tinget såsom något af allmän vikt. Inteckningsärendenas offentlighet synes ej böra göras större, än nödigt är, och den fordran, som i sådant hänseende skäligen kan uppställas, synes vara tillbörligen uppfylld derigenom, att enhvar har tillgång till inteckningsprotokollen och inteckningsböckerna. Tänker man sig offentliggörandet å tinget såsom ett skydd särskildt emot falska inteckningar, så må härvid anmärkas, att bankinrättningar och enskilda personer få skydda sig emot falska inteckningar på samma sätt som emot falska vaxlar och falska ointecknade skuldebref, d. v. s. genom försigtighet och omtänksamhet vid sina lånetransaktioner. Hvad åter angår den beträffande lagfarterna stadgade publiciteten, så måste det medgifvas, att den offentlighet, som i fråga om dessa ärenden

åstadkommes genom tingläsningen, är till obestriddig nytta. Härvid må emellertid erinras, att derest det skulle anses, att lagfartsärendenas publicitet blefve alltför mycket kringskuren genom den ifrågasatta reformen, så kunde den gammalmodiga tingläsningen lätt ersättas med ett annat och ett i sjelfva verket mycket kraftigare medel för kungörandet. Den, som i våra dagar vill bringa ett förhållande till allmän kännedom, anlitar för sådant ändamål tidningspressen, och ofelbart skulle kortfattade, med i ögonen fallande rubriker uppställda notiser i de mest lästa ortstidningarna beträffande lagfartsärendena medföra en publicitet, som till sin verkan blefve betydligt öfverlägsen den offentlighet, som kan nås medelst den föräldrade tingläsningen. Den inskränkning i publiciteten, som skulle följa af den föreslagna reformen, torde därför ej under något förhållande utgöra ett verkligt skäl emot densamma.

Mera fog torde böra tillmätas en annan invändning, som emot reformen kan framställas. Man kan måhända förmena, att densamma enligt mitt förslag ej är tillräckligt omfattande. Att ärenden angående förmyndares och gode mäns tillsättande och entledigande ej kunna fräntagas häradsrätterna och sålunda undandragas från det inflytande, som nämnden å dem bör ega utöfva, är uppenbart. Beträffande vidare ärenden angående äktenskapsförord och lösöre köp föreligger ej något behof af större skyndsamhet vid deras inregistrering, och detsamma gäller om de ytterst sällan förekommande morgongåfvobrefven. Deremot synes man ej utan skäl kunna framställa den mening, att i sammanhang med lagfarts- och inteckningsärendena jemväl ärenden angående bouppteckningar och testamenten, som bevakas, borde öfverflyttas från häradsrätterna till härads höfdingarne. På utredningen af sistnämnda ärenden beror mången gång möjligheten att med framgång söka lagfart och inteckning. Emellertid stå bouppteckningsärendena i ett så nära samband med förmynderskaps- och godmansärendena, och testamentsbevakningarna sammanhänga så nära med bouppteckningsärendena, att samtliga dessa ärenden torde böra behandlas af samma myndighet. Något egentligt hinder torde dock ej möta för öfverflyttning till härads höfdingarne jemväl af ärendena angående bouppteckningar och testamentsbevakningar. Skulle en sådan öfverflyttning komma till stånd, kunde lämpligen jemväl ärendena angående äktenskapsförord, lösöre köp och morgongåfvobref afsöndras från häradsrätternas befattning och lemnas till härads höfdingarne.

Skulle ifrågavarande förslag om ändring i fråga om handläggningen af lagfarts- och inteckningsärenden vinna afseende, kunde i sammanhang

dermed en förenkling med fördel vidtagas beträffande expeditionen såväl på landet som i stad af besluten i lagfarts- och inteckningsärenden. Denna förenkling är emellertid af den art, att skäl till dess vidtagande föreligga jemväl utan sammanhang med det ifrågavarande förslaget.

Då lagfart meddelas, erhåller sökanden derom icke mindre än fyra expeditioner, nemligen bevis å fångeshandlingen, särskildt lagfartsbevis, utdrag af lagfartsboken samt protokoll, och då inteckning beviljas, förnyas eller dödas, erhåller sökanden derom i regeln tre expeditioner, nemligen bevis å inteckningshandlingen, utdrag af inteckningsboken samt protokoll. Någon inskränkning i det synnerligen vidlyftiga och tidsödande skrifveri och dermed sammanhängande arbete, som ifrågavarande ärenden sålunda förorsaka, synes utan skada kunna ega rum, och uppenbart torde vara, att i regeln protokollen i såväl lagfarts- som inteckningsärenden äro för den rättssökande allmänheten fullkomligt öfverflödiga. Protokollen innehålla ju hufvudsakligen allenast afskrifter af samt anteckningar från handlingar, som sökanden har i sin ego, och om sjelfva besluten i ärendena får han ju, såsom ofvan antydts, i regeln utom protokollen minst två skriftliga besked. Det borde därför enligt min mening föreskrifvas, att skyldighet att utlösa dylika protokoll ej vidare skulle ega rum, hvaraf följde, att utdragen ur inteckningsboken finge utfärdas såsom sjelfständiga expeditioner. Men vissa undantag från berörda föreskrift måste dock stadgas, i det att sökanden, såsom hittills, borde vara skyldig lösa protokoll i de fall, då ansökningen ej bifalles, då ansökningen afser ämne, hvarom i 13 § af lagfartslagen förmäles, då vid inteckningsförnyande eller dödande inteckningshandlingen ej företes, samt då inteckningsförnyelse sökes vid annan rätt, än den som beviljat inteckningen. Genom den sålunda ifrågasatta inskränkningen i skyldigheten för sökande att lösa protokoll i lagfarts- och inteckningsärenden skulle vederbörande expeditionshafvandes inkomster af expeditionslösen i ej ringa grad minskas, men kunde ersättning härför lemnas dem medelst jemkning af annan lösen i samma ärenden.»

Justitieombudsmannen har efter utskottets uppfattning underskattat fördelarne af den nuvarande formen för handläggning å landet af lag-

farts- och inteckningsärenden. Såväl den offentlighet, hvilken beredes ifrågavarande ärenden genom deras föredragning inför häradsrätten, som nämndens deltagande i ärendenas behandling äro enligt utskottets åsigt af mycket större betydelse än justitieombudsmannen velat tillmäta desamma. Hvad offentligheten angår, ligger efter utskottets förmenande uti den tingläsning, som nu förekommer, en särdeles kraftig garanti emot lagfarts eller intecknings meddelande åt obehörig person och de rättsförvecklingar, som deraf kunna uppkomma. I regel torde vid häradsrättens ordinarie tingssammanträden tillstädesvara folk från olika delar af tingslaget, hvilka på grund af intresse för och nära förtrogenhet med sin ords förhållanden med uppmärksamhet följa föredragningen af lagfarts- och inteckningsärenden och väl äro i tillfälle kontrollera, när ett dylikt ärende företer någon saklig oegentlighet af beskaffenhet att böra för Rätten anmälas. Särskildt såsom skydd mot försök att på grundvalen af falska handlingar erhålla lagfart eller inteckning måste offentliggörandet vid tinget anses verksamt, och det vore att befara, att en försämring härutinnan skulle inträda, derest, såsom justitieombudsmannen föreslagit, lagfarts- och inteckningsärendena öfverflyttades från häradsrätten till häradshöfdingen.

Offentligheten vid nämnda ärendens behandling har visat sig ega betydelse, äfven så till vida, att särskildt bevis om emottagande af de för lagfart eller inteckning ingifna handlingarna derigenom gjorts obehöfligt; skulle ifrågavarande ärenden handläggas af häradshöfdingen å hans kansli, blefve för kontrollens skull ofta nödvändigt för parten att lösa diariebevis om handlingarnas inlemnande, hvilket sålunda komme att medföra ökad kostnad.

Beträffande nämndens deltagande i berörda ärendens handläggning har justitieombudsmannen påstått, att detsamma numera nedsjunkit till en tom formalitet. Så är dock, enligt utskottets mening, ej förhållandet. Äfven om lagfarts- och inteckningsärendena i de flesta fall äro af beskaffenhet att kunna afgöras, utan att nämndens biträde dervid erfordras, bör å andra sidan ej förgätas, hurusom, efter hvad erfarenheten utvisat, i åtskilliga fall, särskildt då det gäller frågor om lagfart på grund af arf o. d., nämnden ofta kan vara i tillfälle att meddela upplysningar, som för ärendenas afgörande kunna vara af betydelse. Att justitieombudsmannens uppfattning om obehöfligheten af nämndens deltagande i lagfarts- och inteckningsärendenas behandling ej står i öfverensstämmelse med den allmänna åskådningen bland dem, som närmare känna hithörande förhållanden, torde ock nogsamnt framgå af det faktum, att af ledamöterna i de många komitéer

och delegationer, som haft frågan om förbättrade anordningar för lagfarts- och inteckningsärendenas behandling under ompröfning, endast en enda ledamot — den af justitieombudsmannen i hans framställning åberopade — funnit sig böra ifrågasätta upphäfvande af den hittills varande regeln, att nämnd skall deltaga i dessa ärendens handläggning.

Äfven ur synpunkten af häradsrättens egen ställning och auktoritet inför befolkningen är det, efter utskottets åsigt, af stor vikt, att handläggningen af lagfarts- och inteckningsärenden fortfarande såsom hittills der eger rum. Det torde nemligen med fog kunna påstås, att den allmänna aktning och det förtroende, som våra häradsrätter bland befolkningen åtnjuta, i afsevärd mån sammanhånga med den af ålder gällande rättssedvänjan, att häradsrätterna hafva sig anförtrodda ej blott egentliga rättegångsmål utan äfven en hel del ärenden af administrativ och ekonomisk natur, hvilka föranleda liflig beröring emellan häradsrätten och ortens befolkning. Hvarje steg i rigtning att upphäfva eller inskränka häradsrättens befattning med ärenden af sistnämnda art medför alltså fara för rubbning af en bland grundvalarne, hvarpå häradsrättsinstitutionens allmänna anseende hvilat, och är ur denna synpunkt särdeles betänkligt, liksom det ej heller torde kunna påräkna stöd hos den allmänna uppfattningen, hvilken tvärtom går i rigtning att stärka och befästa häradsrätternas ställning. Senast innevarande riksdag har, såsom man torde erinra sig, i sådant syfte beslutit skrifvelse till Kongl. Maj:t om inskränkning i vissa fall af nämndemännens antal.

Ofvan angifna omständigheter ådagalägga efter utskottets uppfattning till fyllest, att den af justitieombudsmannen ifrågasatta reformen ej gerna kan förordas, desto mindre som något *allmänt* behof af förändring beträffande formen för handläggning af lagfarts- och inteckningsärenden ej föreligger. Hvad de södra och mellersta delarne af vårt land angår, äro förhållandena efter utskottets mening tvärtom ganska tillfredsställande. I de domsagor, som bestå af ett tingslag, synes all nödig skyndsamhet i ärendenas behandling vara tillförsäkrad genom de tio ordinarie sammanträden och två slutsammanträden, som häradsrätten der årligen håller, och äfven i tingslag, der endast sju dylika sammanträden hållas, torde med någon förtänksamhet från den lagfarts- eller inteckningsökandes sida större tidsutdrägt kunna undvikas. Der, såsom i större delen af Norrland, domsagan består af tre eller flere tingslag, är dock förhållandet onekligen annorlunda. För dessa domsagor föreligger nog ett behof af förbättrade

anordningar för handläggningen af lagfarts- och inteckningsärenden. Det är emellertid ej blott dessa ärenden, som der kräfva skyndsammare handläggning än nu kan ske, utan detta gäller äfven om andra ansökningsärenden liksom ock om de egentliga rättegångsmålen. Den af justitieombudsmannen föreslagna reformen vore sålunda i alla händelser otillräcklig att råda bot för de olägenheter, som äro förenade med den nuvarande rättegångsordningen inom domsagor med tre eller flere tingslag. Ett vida lämpligare medel i sådant hänseende är sammanslagning af tingslag. De fall, då denna utväg af en eller annan anledning ej kan anlitas, kunna efter utskottets uppfattning ej utgöra tillfyllestgörande orsak att för landet i dess helhet införa en form för handläggning af lagfarts- och inteckningsärenden, som strider emot hvad af ålder gällt och som, efter hvad ofvan påvisats, kan medföra afsevärda olägenheter.

Äfven mot detaljerna af justitieombudsmannens förslag kunna erinringar göras. Justitieombudsmannen har ifrågasatt, att härads höfdingen den första och tredje lördagen i hvarje månad skulle vara pliktig att å sitt kansli emottaga ansöknings- och lagfarts- och inteckningsärenden. Här emot må framhållas, att det ingalunda är säkert, att härads höfdingen å angifna tider kan vara hemma. Om t. ex. ett tingssammanträde räcker fem à sex dagar — hvilket förstnämnda förhållande ej är så ovanligt — är ju härads höfdingen, särskildt om en helgdag infaller under samma vecka och afståndet emellan tingsstället och hans bostad är stort, ej i tillfälle att komma hem till den för handläggning af lagfarts- och inteckningsärenden utsatta tid; och att, såsom justitieombudsmannen för dylika fall synes hafva afsett, ålägga härads höfding, som är i tjänsteutöfning, att för fullgörande af annat till hans tjänst hörande värf anskaffa vikarie, torde ej rimligen kunna ifrågasättas.

Till stöd för sitt förslag har justitieombudsmannen bland annat framhållit, att derigenom skulle vinnas den afsevärda fördelen, att allmänheten finge visshet att två bestämda dagar i hvarje månad kunna träffa härads höfdingen hemma. Utskottet uppskattar visserligen denna förmån och anser för sin del önskligt, att åtgärder i sådant syfte vidtagas, men utskottet håller före, att denna fråga bör lösas för sig, t. ex. genom lagbestämmelser om domsagas kansli, och ej sammanbindas med anordningar, som hafva ett helt annat hufvudsyfte.

På grund af hvad sålunda anförts, får utskottet alltså hemställa,

att justitieombudsmannens ifrågavarande framställning ej må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 26 april 1901.

På lagutskottets vägnar:

CARL B. HASSELROT.
